

own tongue (e.g. *Nestorkrönikan*) or English translations not provided with references to Latin originals (e.g. *Vita Karoli Magni*).

All in all, inadvertently but nonetheless quite effectively, this volume creates an impression of medieval Scandinavia as *une exception célèbre*. A prominent example of how to avoid such pitfalls and fruitfully integrate Scandinavian medieval studies into continental research could be the recent volume by Kim Esmark, Hermanson, Orning and Helle Vogt: *Disputing Strategies in Medieval Scandinavia* (Turnhout 2013). These deficiencies notwithstanding, *Friendship and Social Networks in Scandinavia, c. 1000–1800* is a thematically consistent collection offering a couple of great pieces of scholarship, worthwhile for both international and Nordic medievalists as well as scholars interested in a modern understanding of patron-client relationships.

Göteborgs universitet

WOJTEK JEZIEWSKI

Elisabet Regner, *Det medeltida Stockholm: en arkeologisk guidebok* (Lund: Historiska media 2013). 250 s.

På 1800-talet tillkom en rad stadsplaneförslag för Gamla stan, som gick ut på att den gamla bebyggelsen skulle rivas och ersättas med stora hyreskaserner i fyrkantiga kvarter vid raka gator. Visserligen var stadsdelen vid det laget rätt förslummad, men tack och lov blev dessa visioner aldrig förverkligade. När upprustningen av bebyggelsen på Stadsholmen senare kom igång visade det sig vid byggnadsarkeologiska undersökningar och utgrävningar att minst 70 % av fastigheterna, åtminstone innanför de båda långgatorna, har medeltida murverk i flera våningar. Dessa hus hade efter medeltiden byggts om och fått nya fasader. Vidare framkom att medeltida källare är bevarade under både hus och gator på många ställen. Även gatorna och gränderna är fortfarande i stort sett desamma som under medeltiden.

Arkeologiska rapporter kan vara svåråtkomliga och svåra att tolka. Det är därför tacknämligt att både äldre och nyare resultat nu redovisas i några översiktliga framställningar. Trots att dessa är landskapsvis ordnade, får arkeologen Elisabet Regners Stockholmsvolym här representera hela serien. Hon har kombinerat sina arkeologiska kunskaper med uppgifter ur goda historiska arbeten, vilket gjort den fint illustrerade boken till mer än en arkeologisk guidebok, till en behändig historik över det medeltida Stockholm att ha med sig vid strövtåg i Gamla stan.

Gamla stan är kanske inte det första man tänker på när det gäller Stock-

holm som kuperad stad, men Slottsbacken, Storkyrkobrinken och Mårten Trotzigs gränd ger en föreställning om nivåskillnaden. Äldst var den så kallade högstaden med borgen, rådhuset vid Stortorget, stadskyrkan S:t Nicolai och dominikanklostret samt ett antal bostadskvarter. Däruppfifrån kom trånga gränder och brinkar mellan smala kvarter att löpa ned mot Mälaren i väster och Saltsjön i öster allteftersom stränderna med sina bryggor och bodar fylldes ut och landhöjningen gjorde sitt. Det äldsta påträffade båtvraket är från 1200-talets slut.

När det gäller Stockholms ålder har pålar i vattnet utanför Helgeandsholmen dendrokronologiskt daterats till början av 1000-talet, och det finns spår av bosättning eller fortifikatorisk aktivitet på Stadsholmen från 1100-talet. Däremot har en äldre datering av kastalen Tre kronor till 1100-talet kommit att ifrågasättas, även om några som helst spår av det efter 1697 helt nedrivna kärntornet inte påträffats vid utgrävningarna på inre borggården. Inte heller håller längre den tidigare uppfattningen att Birger jarl vid mitten av 1200-talet skall ha byggt en närmast kvadratisk kastellborg kring kastalen. Som byggherre framträder snarare Magnus Ladulås senare på 1200-talet. Dess norra ringmur dateras numera till 1300-talet och Magnus Erikssons tid. I slottets Museum Tre Kronor kan man, såsom Regnell påpekar, idag se en del av den tjocka muren.

Mitt på området har rester av en relativt stor tegelbyggnad från 1200-talets mitt påträffats. Det 20 meter långa och drygt tio meter breda huset med magnifikt läge på branten har uppfattats som ytterligare en av skedets kungliga palatsbyggnader. Det var snett orienterat mot den senare muren och skall alltså ha funnits där före borgen. Dennas primära försvarsuppgift har, i överensstämmelse med en tendens inom aktuell borgforskning, tonats ned av Elisabet Regner, som troligen under påverkan av genusforskningen överdrivit den roll borgherrarnas hustrur kan ha spelat under medeltiden.

Detta för osökt över på stadsmuren kring höjdplatån, nio meter högre än nu. De äldsta murarna i öster och väster har löpt längs åsbrinken innanför de båda långgatorna. Det är omdiskuterat hur mycket av den västra muren som finns kvar och kan studeras i källare invid och under Västerlånggatan, den nord-sydliga landsvägen genom staden. Vidare om muren kan ha utnyttjats som bakre vägg, bärande element, för de hus som kom att byggas som souterränghus nedanför Prästgatan, när den rätt snart förlorat sin militära betydelse; detta är något som uppgifter i de senare stadsböckerna skulle tala för. Frågan är om en bild inifrån kaféet Muren vid Västerlånggatan, som finns i boken *Stockholm: en historia i kartor och bilder* (s. 19) av Helena Friman och Göran Söderström (2008), verkligen föreställer ett parti av den äldsta muren?

När det gäller de kyrkliga institutionerna har Regner i avsnittet om Stor-

kyrkan fått med diskussionen om Sankt Görans-bildens ålder och ursprung och det stora bokverket från 2009 om Alberts Pictor, vars målningar i själakoret inte är tillgängliga för allmänheten. Om dominikankonventet har inte något nytt framkommit, medan nyare undersökningar av franciskanernas anläggning på nuvarande Ridderholmen och systrakonventets vid Klara kyrka redovisas. Resultaten av den stora grävningen på Helgeandsholmen, som gav upphov till ett medeltidsmuseum, sammanfattas. Den rätt stora hallkyrka, som johanniterna från Eskilstuna hann bygga strax före reformationen, är genom utgrävningar lokaliserad till Johannesgränd nedanför Österlånggatan.

Redan i slutet av 1200-talet rådde osäkerhet om staden hörde till Uppland eller till Södermanland. Frågan om landskapsgränsen gick norr om, tvärs igenom eller söder om Stadsholmen, hade då politisk och ekonomisk betydelse. Oavsett om den stormaktstida gränsskylten vid Västerlånggatan har rätt eller inte, är det för väl att innehållet i guideboken om Stockholm inte delats upp på guideböckerna om Södermanland och Uppland.

Stockholm

BIRGITTA FRITZ

Tore Skeie, *Jomfruen fra Norge* (Oslo: Spartacus Forlag 2012). 311 s.

I Norge är Tore Skeie en stjärna. Han är historikern som vann en bokmanustävling på Spartacus förlag 2008, vilket ledde till debuten med *Alv Erlingsson: En adelsmanns undergang*. Denna liksom hans andra bok, som här föreligger för granskning, har hyllats i norsk press, där han kallats Norges svar på Peter Englund. Återstår att se hur han mottas i Sverige, där *Jungfrun från Norge* publicerats i översättning på Karneval förlag (2014).

Den nya boken handlar inte i särskilt stor utsträckning, som man lätt kan tro, om en jungfru från Norge. Snarare är det två män som intar huvudrollerna: kung Håkon (V) Magnusson av Norge och hans blivande svärson, hertig Erik Magnusson av Sverige. Det som binder dem samman är jungfrun i fråga, Håkons dotter Ingeborg, som trolovas och sedermera gifts bort med hertigen. På det stora hela är det en berättelse om den politiska historien i Norden under perioden cirka 1290–1320, framförallt speglad genom dessa två betydelsefulla figurer. Håkon får representera det norska kungadömet på toppen av dess makt, strax före dynastins undergång. Erik är en riddare och kungabroder vars hänsynslösa agerande i jakt på den ultimata makten gång på gång driver de skandinaviska kungadömena in i krig, blodiga härjningar, mord och brand.